

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО: ВИМОГИ ЧАСУ

У статті розглянуто низку аспектів розвитку інформаційних систем в інформаційному суспільстві. Подано головні характеристики цього суспільства. Висвітлено основні завдання інформаційних програм розвинених країн світу. Визначено існуючі проблеми та шляхи їх подолання в межах розвитку інформаційного суспільства України.

Ключові слова: інформація, інформаційне суспільство, інформаційна складова.

В статье рассмотрен ряд аспектов развития информационных систем в информационном обществе. Освещены основные задачи информационных программ развитых стран мира. Определены существующие проблемы и пути их преодоления в рамках развития информационного общества Украины.

Ключевые слова: информация, информационное общество, информационная составляющая.

In the article the theoretical aspects of information systems development in the information society are considered. The tasks of information programs in the advanced countries of the world are covered. Existing problems and ways of their overcoming are determined within the framework of development of an information society of Ukraine.

Key words: information, informative society, informative constituent.

Постановка проблеми. В останні десятиліття спостерігається різке збільшення обсягів інформації в суспільстві взагалі та інформації, використовуваної на підприємствах і в організаціях, зокрема. Вона так швидко змінюється, що її часто стає просто неможливо обробити «вручну». Крім того, існує потреба обліку і контролю величезного обсягу фінансової, виробничої, облікової, кадрової, закупівельно-збутової, маркетингової інформації. У зв'язку з цим виникає необхідність створення автоматизованих інформаційних систем збору, обробки, зберігання інформації, які полегшують процес роботи з нею. Це пов'язано зі всезростаючими темпами розвитку науки і техніки, появою новітніх інформаційних технологій, швидкою їх змінюваністю, активним накопиченням теоретичних знань і практичного досвіду, процесами інтелектуалізації праці.

Вплив інформації, інформаційних систем та технологій на розвиток української економіки настільки великий і значущий, що в межах теорії і практики виділяють інформацію у самостійний ресурс, чинник виробництва, інноваційну складову, а інформаційну політику розробляють і упроваджують державні, регіональні, галузеві органи управління. Інформацію вивчають і аналізують з позицій товару, стратегічного ресурсу, інтелектуального потенціалу, а інформаційні відносини кваліфікують як товарні і базу для розвитку всього комплексу соціально-економічної сфери. Формується новий фактор розвитку української перехідної суспільної системи – інформаційний.

Ця тенденція багато в чому відповідає світовим процесам формування та розвитку нових суспільних

відносин. Сучасний період поширення та розвитку ринкових відносин у всьому світі характеризується переходом від суспільства індустріального до інформаційного.

Категорія «інформаційне суспільство» нова і значною мірою чітко не визначена. Тому в літературі зустрічається широке тлумачення цього поняття та зрівняння його з такими визначеннями, як суспільство технотронне, суспільство знання, постіндустріальне, інтелектуальне.

Інформаційне суспільство виникає в рамках існуючих індустріальних і постіндустріальних суспільств з різним ступенем інтенсивності, але відповідно до загальних закономірностей, аналіз яких дозволяє виробити рекомендації, прискорюючи процес його формування на користь особи і господарської діяльності.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. За останнє десятиліття до теми інформаційного суспільства неодноразово зверталися вітчизняні вчені. Ними розроблено декілька значних наукових напрямів: розвиток інформаційних систем та інформатизації в умовах перехідної економіки (В. Н. Амітан, Л. А. Василенко, Л. С. Вінарик, О. М. Щедрін, Р. М. Лепа); формування інформаційного ринку та інформаційного підприємництва (В. В. Дорофійенко, А. С. Аглицький, Я. Г. Берсуцький); інформаційна політика держави (Г. Г. Почепцов, С. А. Чукут) тощо.

Формулювання раніше не вирішеної частини загальної проблеми. Аналіз наукової літератури, присвяченої дослідженню питань розвитку та особливостей функціонування інформаційного суспільства, його складових, показав, що дотепер таким питанням

як у теоретико-методологічному плані, так і у прикладних аспектах приділяється недостатньо уваги.

Мета статті. Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення, вивчення та регулювання ключових напрямів розвитку та становлення інформаційного суспільства в умовах української економіки.

Відповідно, інформаційну складову, з погляду методологічного аналізу, слід розглядати як систему економічних і соціальних відносин у процесі відтворення суспільного продукту. Це безпосередньо продуктивна сила, чинник виробництва, суспільне багатство, національний і регіональний стратегічний ресурс, об'єкт товарно-грошових відносин, інтелектуальний потенціал нації, середовище формування соціокультурних зв'язків.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сьогодні ніхто не стане заперечувати, що йде процес становлення глобальної інформаційної індустрії, яка переживає період технологічної конвергенції, організаційного злиття, законодавчої лібералізації. Все більшого значення набуває роль знань, інформації в економічному та соціокультурному розвитку, появи нових форм «електронної влади та демократії», структурних зрушеннях у зайнятості. Специфіка поточного моменту полягає у тому, що ці зміни відбуваються в історично стислі часові межі, на очах одного-двох поколінь.

На підставі дослідження та аналізу автор статті стверджує, що протягом останніх років повністю сформувалися передумови для широкомасштабного переходу до інформаційного суспільства у багатьох країнах світу. Звичайно, не скрізь вони виявилися повною мірою, не всі країни, у тому числі й Україна, сформували необхідні передумови та інформаційно-інвестиційні й інтелектуальні переваги. Але глобалізація соціально-економічного життя, зняття минулих ідеологічних бар'єрів, стрімкий технологічний прогрес прискорюють час, відпущений державам для формування політики, що дозволяє безконфліктно і з вигодою для себе вийти на нову ступінь розвитку – жити в інформаційному суспільстві.

Зараз є аксіоматичною теза, що країни, які все більше одержують переваги від розвитку інформаційного середовища та використовують його великий інтелектуальний потенціал, приходять до радикальних змін в економічних, політичних, соціальних відносинах. Закономірність сьогодення є такою, що інформація перетворюється на важливий економічний ресурс, який стає одним із найважливіших факторів виробництва, основою ефективного використання інших видів ресурсів і передумовою ефективності розвитку всіх сфер діяльності.

Суспільства, що світове співтовариство відносить до інформаційних, мають, як вважає автор, декілька головних характеристик. Якщо систематизувати та охарактеризувати основні з них, вони матимуть такий вигляд:

- інформація застосовується як стратегічний інтелектуальний та соціально-економічний ресурс;
- інформацію використовують у все більших масштабах з метою підвищення ефективності, прискорення прийняття управлінських рішень, стимулювання

інновації, укріплення конкурентоспроможності, мінімізації ризиків;

- усепроникаючий характер і швидкість упровадження інформаційних систем в усі сектори економіки;
- відбувається інтенсивне формування інформаційного сектора економіки, який зростає більш швидкими темпами, ніж решта галузей;
- активізується розвиток ринку інформації, котрий є стимулятором всього ринкового середовища;
- прискорюються процеси глобалізації суспільних відносин та формується залежність національної економіки від світового господарства;
- виникають та поширюються нові стандарти розвитку інформаційної культури;
- оформлюються нові стандарти відносин інтелектуальної власності;
- інформація стає масовою.

Причому слід визначити, що активний рух до інформаційного суспільства – загальна тенденція для економічно розвинених країн та тих країн, що розвиваються.

Державні органи провідних держав світу зайняли надзвичайно активну позицію у питаннях формування інформаційного суспільства. У зв'язку з цим актуальність вивчення їх досвіду, вироблення комплексу рекомендацій та їх адаптації для України не викликають сумнівів.

Іноземний досвід свідчить, що розробка механізмів формування інформаційного суспільства стоїть у центрі уваги багатьох країн світу як необхідна умова переходу на новий, більш високий ступінь суспільного розвитку. Різниця – у шляхах досягнення мети, що зумовлюється рівнем економічного і культурного розвитку, стану освіти і просвітництва у відповідній сфері, потребами у всіх видах інформації. Основними завданнями інформаційних програм усіх держав, що встали на шлях інформатизації суспільства, є такі:

- визначення ролі і задач уряду і приватних підприємств у процесі побудови інформаційного суспільства;
- удосконалення законодавчої бази, правової підтримки і захисту інформаційних процесів;
- оптимізація парку обчислювальної техніки, технологій, телекомунікаційних та інших засобів зв'язку;
- проведення політики підвищення загальноосвітнього рівня у галузі інформації всіх шарів населення;
- розробка механізмів ціноутворення та інвестування інформаційних процесів і прискорення на цій основі розвитку інформаційної інфраструктури;
- розв'язання питань спрощення міжнародного обміну інформацією за допомогою використання всіх доступних засобів (конференцій, виставок, обміну фахівцями тощо) [1, с. 11].

В Україні з переходом до ринкових відносин, розширенням діяльності за межами країни, інформатизацією всіх ланок життя спостерігається стрімке зростання попиту на різноманітну інформацію, а також підвищення вимог до змісту та форм її надання, що значно підвищує роль підприємств, які працюють на інформаційних ринках. При цьому спостерігається

недостатня зрілість ринкових структур та повільність їх розвитку, що зумовлює неготовність багатьох господарських об'єктів до сприйняття інформаційних систем як складової ринкового механізму, недооцінку ролі та значення інформації і відсутність культури роботи з нею.

Але при цьому є й інша, позитивна тенденція. Вона виражається у тому, що багато підприємців, керівників вищої і середньої ланки усвідомлюють: успішне здійснення господарської діяльності на підприємстві, в державі і у регіонах неможливе без постійного аналізу і обліку потоків інформації, знань і активного використання інформаційних систем, оцінки процесів, опосередковуючих акти купівлі-продажу інформаційних продуктів і послуг.

Сьогодні ринок інформації в Україні не залишається в стані вільного розвитку або глобальної ізоляції. Наша країна просто не може розвиватися без національної інформаційної інфраструктури. Вже найближчим часом необхідно розпочати розробку програми модернізації вітчизняної інформаційної інфраструктури або принаймні складових елементів такої програми. При цьому важливо буде вийти за рамки вже звичних схем розвитку інформаційної діяльності та інформатизації, оскільки тільки нові підходи зможуть знайти рішення, відповідні сучасним ринковим відносинам.

У зарубіжних, а часто і в українських публікаціях проблеми забезпечення суспільства та економіки інформацією та інформаційними системами, продуктами і послугами трактуються достатньо вільно та без належного наукового обґрунтування. По-перше, це поверхневе уявлення дії ринкових механізмів формування і реалізації попиту та пропозиції на інформацію. Втім, суто ринкових відносин на світових інформаційних ринках не має вже кілька десятиріч. По-друге, інформаційний простір вивчається на рівні класичних ринкових законів та закономірностей, хоча вони не зовсім проектуються на специфіку цього товару. Слід корегувати інтелектуальні, психологічні, соціальні, культурні, національні особливості та

характерні риси, що впливають та вносять асиметричні ефекти в розвиток інформаційних потоків. По-третє, в нашому суспільстві відсутні наукові дослідження суто інформаційного простору, насамперед це невизначення значної кількості категорій або їх різноманітне (значною частиною ненаукове) тлумачення. Також відсутня система оцінювання станів та динаміки розвитку – немає статистичних показників, які б давали змогу комплексного аналізу. У рамках статті окреслено незначну частку тих проблем, що потрібно визначати та вивчати в межах глобального напрямку розвитку українського інформаційного суспільства.

Висновки. Перехід до інформаційного суспільства в Україні вимагає комплексного державного втручання. Тільки ринковими силами його не здійснити. Державним діячам, науковцям, провідним фахівцям, що активно формують інформаційну політику нашої країни та впливають на неї, потрібно правильно зрозуміти роль та гостру потребу в змінах та прискоренні активізації впровадження сучасних інформаційних систем на засадах комплексної інтелектуалізації усіх суспільних відносин.

Схоже, що сьогодні ніхто з високопосадовців не замислюється, що Україна втрачає інформаційну незалежність і безпеку, насичуючи ринки інформаційними системами, продуктами і послугами провідних світових компаній. Це українською негативно позначиться на конкурентоспроможності багатьох вітчизняних не лише підприємств, а, можливо, і цілих галузей.

Інформаційне суспільство, вибір концепції, неухильний рух уперед і вдосконалення мають стати стратегічним напрямом для України. Це вимагає необхідності вміти передбачати подальший розвиток ситуації і бути готовим до зміни або коректування стратегії, формування інтелектуальних засад праці, стилю діяльності, прийняття управлінських рішень у системі складних ризиків для якнайшвидшого пристосування до нових зовнішніх і внутрішніх умов господарювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колин К. К. Фундаментальные основы информатики : [учеб. пособие] / К. К. Колин. – М. : Академ. проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2000. – 350 с.
2. Левицький С. І. Інформаційні системи на підприємствах : розвиток теорії та практики : [монографія] / С. І. Левицький, Р. М. Лепа, Ю. А. Коваленко, О. В. Фінагіна, К. В. Харіна. – Донецьк : ООО «Юго-Восток, ЛТД», 2007. – 250 с.

Рецензенти: Бажал Ю. М., д.е.н., професор;
Верланов Ю. Ю., к.е.н., професор

© Харіна К. В., 2010

Надійшла до редакції 03.06. 2010 р.